

СЕКЦІЯ 5. ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Нікола С. О.

кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
*Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна*

ІНСТИТУЦІЙНІ ЕЛЕМЕНТИ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Державне регулювання економіки з урахуванням екологічних факторів не є сьогодні в більшості країн світу (в тому числі і в Україні) природним і невід'ємним елементом інституційно-правової системи, яка формує умови економічної діяльності та умови відтворення, включаючи природні ресурси і екологічне середовище.

Нажаль, в своїх останніх дослідженнях провідні світові фахівці в галузі економіки природокористування не формулюють комплексного підходу до розв'язання цієї проблеми. Вони досліджують лише окремі її сторони. В. Споен, Т. Фудзівара, Б. Сенг, Ч. Лей, М. Іім у своєму дослідженні обґрунтовують напрямки ефективного державно-приватного партнерства з метою досягнення сталого еколого-економічного розвитку урбанізованої території [1, с. 16-17]. Джисук Лі, Юнго Сон, Кван Суон Лі, Вангюн Вон своє дослідження присвятили державному економічному регулюванню процесу утилізації викидів парникових газів [2, с. 18]. І. Вардхана обґрунтовує ефективні фіскальні стимули для підтримки спеціальних економічних зон екологічного туризму [3, с. 9-10]. Метою проведеного нами дослідження є комплексний аналіз існуючих в сьогоднішній практиці інституційних елементів

еколого-економічного регулювання і розробка шляхів їх удосконалення.

Елементи управління екологічними процесами знаходяться сьогодні поза загальної системи господарського механізму і потребують удосконалення. Пропоновані нами напрямки такого вдосконалення укрупнено виглядають наступним чином:

- вдосконалення макро- і мікроекономічних показників з урахуванням екологічних факторів і екологічних витрат;

- створення еколого-економічного механізму інноваційної діяльності;

- розробка і узгодження міждержавних взаємин щодо глобальних впливів на навколишнє середовище з урахуванням вимог екологічної безпеки;

- формування системи економічних впливів на екологізацію виробництва;

- стимулювання розвитку ринку екологічних послуг;

- облік екологічних факторів прийняттого ризику.

В системі національного рахівництва кількісним показником економічного зростання є валовий національний продукт. Однак він не може адекватно відображати кінцеві результати розвитку. При звичайному способі його обчислення не розраховується і не віднімається екологічний збиток. А екологічні витрати при включенні в цей показник лише свідчать про зростання кінцевого продукту. Руйнування навколишнього середовища не впливає на ВВП. А відновлення навколишнього середовища веде до зростання національного доходу. Екологічні катастрофи арифметично підвищують величину ВВП – через зростання коштів на відновлювальні цілі. Як впливає з динаміки основних показників національного рахівництва України, за основними екологічними показниками стан навколишнього середовища в Україні продовжує погіршуватися.

У валовому національному продукті враховується амортизація машин і устаткування, але не береться до уваги амортизація «природного капіталу», що включає як невідновлювані (наприклад, нафта), так і поновлювані (наприклад, ліси) природні ресурси. Якщо ж

забезпечити облік усіх екологічних наслідків економічної діяльності, починаючи від вичерпання природних ресурсів і закінчуючи різними, дуже різноманітними формами екологічного збитку, – то реальний прогрес економіки буде істотно нижчим, ніж це впливає з традиційних економічних показників.

Для вимірювання реального, а не міфічного прогресу, до наукового та практичного обігу пропонується залучити показник «екологічного дефлятора». Розраховувати його слід за аналогією з дефлятором валового національного продукту. У чисельнику – валовий національний продукт поточного періоду за мінусом екологічних витрат, а в знаменнику – базовий валовий національний продукт, очищений від екологічних витрат.

Теоретично важливим є співвідношення економічних, екологічних і соціальних витрат, виробничих і природоохоронних фондів. Мінімізація екологічних витрат створює ілюзію зростання валового національного продукту, ілюзію зростання ресурсів для споживання і нагромадження. Фактично все більша їх частина буде витрачатися на компенсацію втрат від екологічних порушень.

Є виправданим, в цих умовах, введення запропонованого нами показника «чистого» кінцевого продукту, під яким ми розуміємо валовий національний продукт за мінусом екологічних витрат. Його також можна назвати «чистим» валовим національним продуктом.

Наступний запропонований нами напрямок вдосконалення системи господарського механізму – створення еколого-економічного механізму інноваційної діяльності. Останній повинен включати в себе: екологічні приватні і державні інвестиції, екологічні інновації та структурні зміни економіки в результаті впровадження нових екологічно чистих, маловідходних, щадних технологій. Основою таких структурних перетворень повинна стати екологічна безпека економічного зростання.

Для підприємств – забруднювачів навколишнього середовища – нами пропонується створення конкурентного середовища шляхом включення зовнішніх екологічних витрат у внутрішні, так званої їх інтерналізації.

Основою реалізації еколого-інноваційних програм покликані стати цільові інноваційні фонди. Джерелом їх створення можуть бути як бюджетні, так і позабюджетні кошти. Тут особливу роль повинні грати державні заходи регулювання подібних надходжень: податкова і кредитна політика з метою залучення власних коштів підприємств та зовнішніх інвестицій в конкретну екологічну програму.

З метою утвердження сталого розвитку національної економіки як основи економічного зростання, є необхідним перехід від переважно непрямого оподаткування до прямого природно-ресурсного. Нами пропонується розвиток пільгового оподаткування екологічних товарів і послуг з одночасною компенсацією відповідних втрат бюджетних надходжень за рахунок запровадження спеціальних податків на екологічно небезпечні вироби.

Ми вважаємо доцільним впровадження переліку поправкових коефіцієнтів до діючих і проєктованих податків. До основи цього переліку треба покласти сертифікацію товарів і послуг за екологічного ознакою.

Для переходу до сталого розвитку, при плануванні господарської діяльності в крупних містах і при зонуванні підприємств, – особливого значення набуває дотримання критеріїв екологічної безпеки, які розроблені для всіх рівнів дослідження економічних процесів.

Існують наступні групи критеріїв екологічної безпеки, які містяться у законодавстві або в наукових методиках:

1. Критерії для оцінки гранично допустимих навантажень;
2. Критерії для оцінки ризику незворотних змін під дією екологічних причин;
3. Критерії для оцінки ймовірності відшкодування екологічного збитку;
4. Критерії для опису інтенсивності екологічного впливу.

Екологічні небезпеки класифікуються на: небезпеки для людини, для зон господарської діяльності та робочих зон, для природних екосистем. Одиниці виміру різні для критеріїв. Це можуть бути вартісні одиниці, імовірнісні, експертні оцінки та інші. Граничне навантаження, екологічний ризик, екологічний збиток, екологічний

фон – ці показники застосовуються органами управління в ЄС для всіх зон господарської діяльності та природних територій (за винятком граничного навантаження для природних територій). Для порівняння: в Україні критерії екологічної безпеки, такі як граничне навантаження і екологічний ризик, не застосовуються для природних територій; екологічний ризик не застосовується для планування господарської діяльності в господарських зонах; критерії екологічного ризику і екологічного збитку не використовуються при плануванні робочих зон.

Проведений нами аналіз матриці вживаності критеріїв екологічного ризику для органів управління України дозволяє зробити висновок про те, що розбіжності з аналогічною матрицею для органів управління в ЄС мають місце по чотирьох позиціях: екологічний ризик не береться до уваги ні по природних територіях, ні по зонах господарської діяльності, ні по робочих зонах; по робочих зонах не беруться до уваги екологічні збитки. Звідси випливає висновок про необхідність вдосконалення системи критеріїв екологічної безпеки в Україні. Особливо в зв'язку з тим, що екологічна безпека є основою сталого розвитку.

Література:

1. Vin Spoann, Takeshi Fujiwara, Bandith Seng, Chanthay Lay, Mongtoeun Yim. Assessment of Public–Private Partnership in Municipal Solid Waste Management in Phnom Penh // Sustainability. – February 2019. – Basel, 2019. – 19 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.researchgate.net/publication/331365560>.
2. Jisook Lee, Yongho Son, Kwang Soon Lee, Wangyun Won. Economic Analysis and Environmental Impact Assessment of Heat Pump-Assisted Distillation in a Gas Fractionation Unit // Energies. – March 2019. – Basel, 2019. – 19 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.mdpi.com/1996-1073/12/5/852>.
3. Irwanda Wisnu Wardhana. Evaluating Fiscal Incentives' Effectiveness for the Tourism Special Economic Zone: Case of Tanjung Lesung // Urbanization, Human Capital, and Regional Development: the Indonesia Experiences. – Jakarta: Gramedia Publishing House, 2018. – 324 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.researchgate.net/publication/331529665>.